

El paper de les bombes

El 19 de gener del 1939, l'aviació franquista bombardejava per segon cop Manresa. Un web i una exposició aporten noves dades al conflicte

● Text: Susana Paz / Fotos: J. Rojas/Arxiu particular/www.memoria.cat

Manresa. Matí del 19 de gener del 1939. Encara no fa un mes que l'aviació franquista va bombardejar per primera vegada la capital del Bages, amb la tràgica mort de 33 persones, entre les quals 6 nens i nenes de menys de 13 anys i 12 dones d'entre 15 i 66 anys. Aquell fred gener, Manresa és més buida. La població no ho sap, però d'aquí a cinc dies les tropes franquistes entraran a la ciutat. Aquell 19 de gener de fa 70 anys, la població sí que fa cas del xiulet de les sirenes que avisa dels possibles atacs aeris i busca el refugi més proper; molts, però, ja han marxat de la ciutat. La fi de la guerra civil és imminent. El bombardeig, per tant, absurd i injustificat. Deu avions, la tercera esquadra de la II Brigada Aèria, bombardegen la línia de ferrocarril de l'estació del Nord. Els avions franquistes llencen les seves bombes a la via de l'actual Renfe, al sector de Can Poc Oli; cauen tres bombes a l'Olivar del Perellar; el vol dels avions ressegueix les línies d'alta tensió (el camí de Santa Caterina); la central elèctrica (la granja Montserrat)... I al centre de la ciutat, deixen caure les seves bombes al carrer de Guimerà i als horts del carrer de Carrió. Com a mínim, moren dos homes, ambdós de 61 anys: Lluís Arquerons i Bofill i Josep Molins i Perarnau. A nivell oficial, però, no hi va haver víctimes. A la tarda, avions de combat Heinkel 112, de fabricació alemanya, metrallen l'estació de Manresa-Alta. Dilluns farà exactament 70 anys que l'aviació del bàndol franquista bombardejava, per segon cop en un mes, Manresa.

Ara fa tres anys, els historiadors Joaquim Aloy i Pere Gasol, i els realitzadors Laura Casaponsa i Jorge Caballero, elaboraven un documental, amb imatges, documents inèdits, testimonis dels bombardeigs i familiars de les víctimes que explicaven què havia passat el desembre del 38 i el gener del 39. Aquesta memòria recuperada –que resseguia les petites històries que donen sentit a la gran història– es va penjar, per a la consulta oberta a tothom, a la xarxa. Alguns d'aquests testimonis, diu Gasol, ja són morts. Però les seves vivències no s'han perdut i es poden veure i escoltar a www.memoria.cat/bombardeigs. Per commemorar el 70è aniversari dels bombardeigs a Manresa, el desembre passat, el Museu Comarcal de Manresa va inaugurar una exposició i el web (que inclou el mapa de les bombes, la relació de les víctimes mortals, i 30 vídeos dels testimonis dels fets i de familiars de les víctimes) es va renovar i enriquir amb més d'un centenar de documents i imatges inèdites que Joaquim Aloy, Pere Gasol i Jordi Basiana van trobar al llarg del 2008

a l'Arxiu del Museu Comarcal de Manresa, a l'Arxiu General Militar d'Àvila, a l'arxiu de l'Exèrcit de l'Aire de Villaviciosa de Odón, i a l'Arxiu Històric de l'Aviació Militar de Roma.

L'espionatge franquista. Què ensenyen aquests nous documents? Segons Aloy, “donen llum a un tema molt desconegut com era la gran informació que tenien els qui van bombardejar Manresa”. Informacions provinents dels serveis secrets franquistes i informacions confidencials de l'aviació italiana i de la

Els objectius. Entre els papers inèdits fins ara hi ha diversos manuscrits sobre els objectius triats per bombardejar, com els dipòsits de la Campsa, indústries on es fabricava material de guerra (“N'hi ha moltes a Manresa, sobretot al centre de la població (...)), amb noms com la Maquinària Industrial, la Fàbrica Lluvià, cal Marquet, les foneries Ubach, Illa, Alegre, Desveus...; edificis reconvertis en dipòsits de material de guerra (edifici de l'Escorxador, la Fàbrica dels Panyos, convent de Sant Francesc...); estacions de ferrocarril, carreteres, ponts, aeròdroms de Sallent i Santpedor... Objectius suposadament militars que, en realitat, van acabar dirigits contra la població civil en una mena de “guerra psicològica”. “Van ser bombardeigs innecessaris des del punt de vista militar perquè la guerra ja estava decidida. Això sí, van aconseguir el que buscaven, tenint en compte que la precisió tècnica dels bombardeigs era molt limitada: crear pànic, desmoralitzar la població i deixar-la sense resistència”, diuen els historiadors.

La planificació. Els preparatius no es van fer en dos dies. I segons la nova documentació trobada, els possibles bombardeigs es van preparar amb temps: un exemple seria unes fotografies aèries de la capital del Bages, fetes el 23 d'abril del 1937 per l'Aviazione Legionaria Italiana: “preparaven el terreny per a futurs bombardeigs. Hi va haver una autèntica planificació”, diu Aloy. Itàlia i Alemanya van instruir els pilots de guerra de l'exèrcit franquista que van acabar formant l'Aviació Hispana que, amb la Legió Còndor alemanya i l'aviació italiana, van bombardejar el desembre del 38 i el gener del 39 Catalunya, on hi va haver més de 5.000 morts. “Estaven molt ben coordinats entre ells”, diu Gasol, que afirma que “amb tota aquesta planificació, i veient els documents, un s'adona que els republicans, militarment, era impossible que guanyessin la guerra”.

La destrucció en paraules. “La tarda del mateix dia ens donen l'ordre de metrallar l'estació de ferrocarril de Manresa. És una missió de profunditat, ja que està lluny del front. A tots els catalans els fa una il·lusió boja. Volarem per les proximitats de Montserrat (...). En la primera passada trio un vagó de mercaderies, aixeco els fiadors dels canons i metralladores. (...) He comprovat que porto a les meves mans un poder destructor enorme...”. Era el que pensava, i així ho va escriure, José Luis Jiménez-Arenas Martín, tinent de l'aviació franquista que pilotava un dels caces Heinkel 112 monoplaques que van metrallar Manresa la tarda del 19 de gener del 1939.

BASIANA, GASOL I ALOY DAVANT DE L'ARXIU D'ÀVILA, EL JULIOL PASSAT

Legió Còndor. I les dels evadits que, de vegades, diu Aloy, “podien ser falses o exagerades però que permetien anar completant el mapa dels objectius militars”. Per exemple, l'exèrcit franquista aconseguí informació d'un “evadit de la zona roja”, el març del 1938, Joan Creus Casanovas, que facilita dades sobre la fàbrica Pirelli. Es pot veure en un document trobat a Àvila. Informacions, però, assegura Gasol, que no es poden “jutjar a lleugera”. Perquè entre els evadits, continua l'historiador manresà, hi havia “presoners que volien fer mèrits o que únicament buscaven sobreviure”.